

4 липня – День судового експерта

Ті, що ВИВОДЯТЬ на чисту воду

Напередодні професійного свята – Дня судового експерта – редакція журналу «Віче» звернулася до директора Київського науково-дослідного інституту судових експертиз (КНДІСЕ) Міністерства юстиції України Олександра РУВІНА й запропонувала відповісти на деякі запитання.

48

– Олександр Григоровичу, за якими напрямками нині проводиться науково-дослідна робота інституту? Наприклад, у 1930-х роках у секції індивідуальної ідентифікації експериментально вивчали проблеми індивідуальності та стійкості ознак почерку, а в секції судової біології розробляли й удосконалювали методи дослідження крові.

– Виходячи з потреб практики, інститут є ініціатором розробки науково-методичних основ експертизи об'єктів інтелектуальної власності, систем телекомунікацій, комп'ютерної експертизи, голографічних знаків, психологічної та мистецтвознавчої експертизи, дослідження й оцінки об'єктів водного та повітряного транспорту, а також виконання на базі цих розробок нових видів експертиз.

Створюємо нові методики в сфері судової комп'ютерно-технічної експертизи. Зокрема йдеться про методику комп'ютерно-технічних досліджень у справах, пов'язаних із встановленням фактів втручання в роботу автоматизованих систем, а також комплексних досліджень комп'ютерних і телекомунікаційних систем у справах, пов'язаних із виявленням фактів спотворення процесу обробки інформації та порушення правил маршрутизації в мережах електрозв'язку з використанням технологій VoIP. Крім того, актуальними є нові розробки у сфері судово-технічної експертизи документів для встановлення факту монтажу при проведенні почеркознавчих досліджень за копіями документів; експертизи документів, оснащених машинозчитуваними й електронними елементами захисту.

– Чи встигають судові експерти наздогнати в розвитку технічних та інших засобів сучасних злочинців?

– Для цього робиться все можливе, адже не даремно, крім експертної діяльності, Київський науково-дослідний інститут судових експертиз займається і науковою.

Важливим рушієм постійного вдосконалення експертної практики є діючі секції науково-консультативної та методичної ради з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України (НКМР), до складу якої

можуть входити лише провідні фахівці судово-експертних установ або провідні фахівці інших центральних органів виконавчої влади, котрі беруть участь у спільних наукових розробках. НКМР є консультативно-дорадчим органом. Його основним завданням є сприяння підвищенню результативності наукових розробок та якості експертної діяльності науково-дослідних установ судових експертиз.

– 1983 року в Україні проводилося лише 5–6 тисяч експертиз. Нині 10 тисяч експертів викону-

Документи

З Цивільно-процесуального кодексу України

Стаття 171. Роз'яснення прав та обов'язків експерта.

Присяга експерта

1. Головуючий роз'яснює експертові його права та обов'язки, встановлені цим Кодексом, і попереджає експерта під розписку про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок і за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків.

2. Головуючий приводить експерта до присяги: «Я, (прізвище, ім'я, по батькові), присягаю сумлінно виконувати обов'язки експерта, використовуючи всі свої професійні можливості».

3. Текст присяги підписується експертом. Дія присяги поширюється і на ті випадки, коли висновок був складений до її проголошення. Підписаний експертом текст присяги та розписка приєднуються до справи.

4. Якщо експертиза призначається під час судового розгляду, права, обов'язки експертів і їх відповідальність роз'яснюються головуючим відразу після залучення їх до участі в цивільному процесі.

5. Експертам, які працюють у державних експертних установах, роз'яснення прав і обов'язків експерта та приведення його до присяги здійснюються керівником експертної установи під час призначення особи на посаду та присвоєння кваліфікації судового експерта. Підписаний текст присяги та розписка про ознайомлення з правами і обов'язками експерта та про кримінальну відповідальність за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків, за завідомо неправдивий висновок приєднуються до особової справи. Засвідчені печаткою експертної установи копії цих документів подаються на вимогу суду.

У 1914 році відкрито Кабінет науково-судової експертизи при прокурорі Київської судової палати. У ті роки найбільше експертиз стосувалися підробки грошових знаків.

У 1923 році діяльність київського та інших кабінетів у Одесі і новоствореного – у Харкові дістала свою законодавчу регламентацію. 10 липня Рада Народних Комісарів Української РСР своєю постановою затвердила Положення про кабінети науково-судової експертизи, а Народний комісаріат юстиції республіки видав інструкцію про їхню діяльність.

На жаль, у тридцяті роки інститут не був щасливим винятком і постраждав від репресій. Назавжди втрачено через переслідування за походження, зокрема, професора В. І. Фаворського та інших видатних діячів судово-експертної науки і практики.

Після початку Великої Вітчизняної війни (1941–1945рр.) діяльність інституту зупинилася. Лави діючої армії поповнили і співробітники інституту. У період тимчасової окупації Києва німецько-фашистськими загарбниками інститут припинив свою роботу. Цінна бібліотека, унікальні експонати криміналістичного музею, більша частина приладів і обладнання були розграбовані.

З 1951 по 1962 рік директором інституту був В. К. Лисиченко. В цей період розробляються методи використання в експертизі радіоактивних ізотопів, методики досліджень знярядь та інструментів злому, ушкоджених документів, текстів, написаних друкованими літерами і спеціальними шрифтами, досліджуються питання криміналістичного захисту документів, теорії криміналістичної ідентифікації та експертного експерименту.

Інститут має власну інформаційну базу: наукову бібліотеку (більш як 50 тисяч примірників), багаторічний архів експертних досліджень інституту (з 1944 року, деякі давніші).

В 1983 році до складу Київського НДІСЕ входили 6 лабораторій та львівське відділення. Штатна чисельність співробітників становила 117 одиниць. Результатом експертної роботи було виконання 5000–6000 експертиз на рік.

Нині у нашій країні працює близько десяти тисяч висококваліфікованих професійних судових експертів, більш ніж половина з яких – приватні. Вони щорічно здійснюють понад мільйон судових експертиз за 70 напрямками з різних галузей знань.

ють їх понад мільйон. Яка причина такого істотного збільшення? Чи збережеться схожа динаміка, скажімо, через 50 років?

– Спрогнозувати довгострокову перспективу практично неможливо, бо експертні дослідження проводяться за дорученням правоохоронних органів (у тому числі для вирішення питання про порушення адміністративної чи кримінальної справи), посадових осіб Державної податкової адміністрації України, Державної митної служби України, Державної виконавчої служби, на замовлення адвокатів, захисників та осіб, котрі самостійно захищають свої інтереси, та їхніх представників, нотаріусів, банківських установ, страхових компаній, а також інших юридичних і фізичних осіб. Отож, усе залежить від рівня затребуваності експертиз.

– Чому люди приходять до вас на роботу? Чому взагалі хочуть працювати судовими експертами?

– До інституту не приходять «випадкові» люди. Специфіка роботи в КНДІСЕ передбачає не лише освіту, професійні знання та серйозної досвід роботи, а й високі моральні якості кожного працівника.

Робота судового експерта – відповідальна й почесна. Адже висновок експерта повинен бути професійним, неупередженим та об'єктивним. Судовому експерту забороняється використовувати свої повноваження з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки та пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб. Від висновку експерта залежить доля людини, тому питанню добору кваліфікованих кадрів надаємо в інституті великого значення.

Згідно з чинним законодавством кандидатів на вакантні посади приймають на конкурсних засадах. Протягом певного часу вивчають здатність майбутнього експерта працювати, його рівень знань, людські якості. Кожний кандидат проходить підготовку за напрямом досліджень, складає іспити, приймає присягу експерта й тільки після цього здобуває право на проведення певного виду судових експертиз.

– Як неспеціалісту визначити, чи компетентний експерт?

– Ніяк, бо для оцінки професійності та компетентності експерта необхідно мати спеціальні знання в тій чи іншій сфері.

– Ви працюєте ще за методичними рекомендаціями СРСР з проведення різних видів експертиз? Чи маєте змогу користуватися напрацюваннями американських, європейських колег?

– Київський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України – одна з найстаріших державних експертних установ України. Він розпочав свою діяльність у лютому 1914 року як Кабінет науково-судової експертизи при прокурорі Київської судової палати.

Звісно, протягом всього періоду існування колектив інституту накопичував унікальний досвід, вносив і вносить значний вклад у розвиток судової експертизи та криміналістики. Тож логічно, що ці здобутки були покладені в основу розробки методичних рекомендацій СРСР. Саме колектив інституту є автором більшості наукових розробок з проведення судових експертиз ще радянських часів. На них у багатьох сферах ґрунтуються напрацювання також американських і європейських колег. Причому ці розробки досі не втратили своєї актуальності.

З 1964 року інститут займається редагуванням і виданням міжвідомчого збірника «Криміналістика і судова експертиза». Постановою Вищої атестаційної комісії його внесено до переліку фахових видань, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт.

Інститут постійно бере участь у наукових конференціях, зокрема міжнародних науково-практичних семінарах з проблемних питань судової експертизи. 2010 року ми організували та провели міжнародну конференцію «Судова експертиза. Сучасний стан та перспективи розвитку», у роботі якої взяли участь науковці близького зарубіжжя. Нині підписані й діють угоди про науково-технічне співробітництво між інститутом та аналогічними установами Російської Федерації, Литви, Азербайджану, Казахстану, Узбекистану, Республіки Білорусь, а також Муніципальним бюро суспільної безпеки міста Дальянь (Китайська Народна Республіка). Завдяки цим угодам обмінюємося фахівцями-стажистами, надаємо один одному науково-методичну допомогу з трасологічних, балістичних, хімічних досліджень, а також з технічного дослідження документів.

– У телесеріалах побутує думка, що досить зловмисникові вдягнути рукавиці під час виконання своєї брудної справи й він стає практично невловимим. Можете розвіяти цей міф?

– Міф розвінчується дуже легко, бо, крім відбитків пальців, які зловмисник не залишає завдяки рукавицям, як правило, залишаються інші докази його причетності до злочину. І завдяки цьому фахівці й мають змогу вивести злочинця на чисту воду...